

Jesús Eduard Alonso i López

Els Company i Gandia: una família il·lustrada en el remolí revolucionari¹

L'any 1813, el 13 de febrer, faltava a València l'arquebisbe Joaquim Company i Soler. Frare franciscà, havia nascut a Penàguila el 1732 i, ara, a la seua mort, rebia els honors fúnebres de la mà del mariscal Suchet, duc de l'Albufera, tot just quan es desenvolupaven els darrers compassos de l'ocupació francesa de l'antic Regne de València. Poc abans, el germà de Napoleó, Josep I, l'havia condecorat com a membre de l'Orde Reial d'Espanya pels seus serveis a la monarquia empeltada.

Company era arquebisbe de València des de l'any 1800² i quan el duc de l'Albufera el va cridar per formar part de la seua Junta de Govern, el gener de 1812, on es trobava? On s'havia arrecerat al bell mig de la tempesta de la guerra? On havia cercat acollida i hostatge? És clar que a Gandia. Els Company i Gandia tenien una vella i intensa relació. A més a més, la ciutat ducal el recordaria per a la posteritat, i li donaria el nom d'un carrer: precisament el que havia habitat ell mateix i la seua família.³ Tot i això, *ai làs*, aquest carrer desapareixia en

-
1. En primer lloc, cal agrair al pare Enric Ferrer Solivares no solament la instigació sinó l'ajut en la confecció d'aquest article. Igualment, cal agrair el suport i les informacions valuoses aportades per Vicent Garcia Morant, canonge arxiver de la Seu de Gandia. Com també el suport dels companys arxivers i arxiveres en general i particularment a Rosa Martín Rey, cap del Servei d'Arxiu General de la Subdirecció General d'Informació, Documentació i Publicacions del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques i al servei d'Arxiu del Congrés de Diputats de Madrid.
  2. Va ser, així, l'únic prelat de la diòcesi valentina del XIX nascut a terres valencianes. En el XX, aquesta particularitat correspondria a Enric Reig (1920-1923), el «Primado Reig». Cf. <http://www.archivalencia.org>. Carcel Ortí: 1986.
  3. Pel 1847 va ser clausurada l'antiga porta del Tossal o de la Beata, que donava entrada a Gandia des de Dènia-Oliva i el seu Raval, concretament des de la plaça del Quarter. Si més no, des de 1882, el nou traçat de l'antic carrer Tossal va ser rebatejat com a carrer de l'Arquebisbe Company (AHG, AB-1755/2). En un plànol posterior, de 1929 (AHG, AB-1755/15) consta com a *Calle del Arzobispo Company y Plaza del Duque*. En un plànol de 1935 consta *A. Company* (sic) i *P. Palacio*. També hi apareix el nom de l'arquebisbe en un altre plànol de 1942 (AHG, CE-51). Fins que, el 1943, el carrer es va eixamplar i alinear amb la plaça del Palau i va passar a anomenar-se, tot el tram fins el passeig Germanies, carrer *Santo Duque* i Sant Duc. El juliol de l'any 2000 es va aprovar el nom actual de Duc Alfons el Vell. Aquest sector de la ciutat ha patit molts canvis de fisonomia i sembla, fins i tot, que el traçat i el punt de confluència amb l'antiga i veïna plaça del Quarter, inici de l'actual passeig, va arribar a prendre el nom de

una reforma urbana de 1943, quan la plaça del palau i l'aleshores *Arzobispo Company*, es van alinear per formar l'actual carrer Alfons el Vell.

La investigació sobre Company i els membres de la seua família gandiana sembla ser d'aquelles fàcils i agraïdes. Un llibre de famílies nobles i el corresponent expedient per a ingressar a l'orde de Carles III donen complida informació de la nissaga familiar. Els eclesiàstics, ministres, diputats o alcaldes de la família deixaren, així mateix, una petjada remarkable. Semblava, així, que seria més que suficient rescatar documents i testimonis per desplegar una catifa roja i lluenta que, al seu torn, donaria brillantor a les nostres recreacions. Les imatges que tenim de la noblesa, però, fins i tot aquelles que deixen traslluir el papers, no sempre s'ajusten a la realitat.

Certament, sempre m'havia cridat l'atenció que entre els comerciants més destacats de la Gandia de les darrerries del XVIII, juntament amb els Vallier, Roman, Lapeyre o Rignon figurara un noble procedent de Penàguila: Joaquim Company Pérez, nebot de l'arquebisbe. És aquesta una excepció inaudita? S'adia amb una casta amb arrels ciutadanes, amb formació universitària i pretensions reeixides de noblesa, amb el tripijoc comercial?

Les arrels d'una nissaga

Quan a les darrerries del XVIII Tomàs Company i Soler, germà menut de l'arquebisbe, reivindicava la seua condició de noble, proclamava la seua descendència de Guillem Company, cavaller acompanyant del rei conqueridor, i també de Raimon Company, ambdós individus «nobilíssims» al comtat de Barcelona. El primer va ser premiat pel rei amb el Borró, a Ròtova, i el segon va rebre tot un barri i 200 jornals de terra a Russafa. Segons l'informe del rei d'armes, Guillem Company es va establir a Penàguila, lloc on es conserven escriptures d'aquesta família des de l'any 1294.⁴

Des d'aleshores s'entroncaren amb altres famílies de conquesta, a Penàguila i Cocentaina, i entre ells sorgiren capitans, com ara Miquel i Jeroni Company, pare i fill, que el 1568 acudiren al Regne de Granada, per la revolta morisca, *en puestos de honor*. Finalitzada l'expulsió, van dur gent per a la repoblació de Vélez Blanco, Vélez Rubio i altres llocs. Encara avui, certament, hi ha l'antropònim Company (escrit així) en aquestes poblacions properes a Al-

l'arquebisbe. Cf. «Proyecto de reconstrucción de la casa núms. 23 y 25 de la antigua Plaza Arzobispo Companys (sic), hoy plaza del Cabo Pastor». Arxiu Històric de Gandia, AB-2832/14.

4. Llibre de recepció de nobles de la ciutat de Gandia. 1795. Arxiu Històric de Gandia (d'ara endavant AHG), AB-1718, fulls 2 i 3.

meria. Pere Company, pel seu costat, va assistir com a diputat pel braç secular, per la vila de Penàguila, a les corts de Montsó de 1626.

De forma més pròxima i més comprovable, hi havia el fet que l'avi de Tomàs, Vicent Company Ortiz, a les darreries del XVII, es va traslladar de Gandia a Benassau, on es va ocupar del cultiu de la seua hisenda més que no de les ocupacions honorífiques.

Així mateix, son pare, Pere Vicent Company Reig, de xiquet, va anar a estudiar a Gandia, on va obtenir el grau de facultat major i va esdevenir metge. Casat també a Gandia, amb Rita Soler Grau, tornà a establir-se a Penàguila, on van nàixer Joaquim i Tomàs, el quals van quedar orfes de pare. El 1741, tornaven tots cap a Gandia, juntament amb sa mare, quan aquesta es trobava prenyada d'un altre germanet que va faltar albat.

Va ser a Gandia, doncs, on Tomàs sol·licitava ser declarat *hidalgo de sangre y solar conocido*, després de provar que era ciutadà de conquesta o d'*immemorial*, amb tots els seus privilegis i exempcions. Vist allò informat per la Reial Audiència de València, i per resolució del Consell Reial de 5 de gener de 1795, el monarca concedia la declaració de noblesa per als seus fills i descendents per via masculina.

Des de 1762, si més no, Tomàs apareixia en la documentació municipal gandiana com a exportador de seda fina i *alducar* o seda en branca. Importava, així mateix, paper d'estrassa. Amb els anys, aniria augmentat les quantitats de seda enviada i encetava la introducció de cacau de Caracas i de Guayaquil, així com de sucre blanc i tercierejat, que previsiblement emprava i comercialitzava a la seua confiteria.⁵

La llar familiar es trobava al carrer Tossal, molt proper al Palau Ducal i a la porta igualment anomenada del Tossal, o de la Beata, en una de les entrades clau de la ciutat, propera al Raval. En aquell carrer habitaven nombrosos argenters, artesans i gent de negocis com Josep Fourrat, Xavier Blasco o Vicent Pallarés.⁶ No és estrany, per tant, per l'ofici i el context, que el 20 de novembre 1764, a l'església de Sant Josep, casés amb Francesca Pérez Sans, filla d'un argenter.

L'any 1787, Tomàs, identificat en alguns documents com a confiter, va aconseguir introduir-se en les llistes dels governants locals com a insaculat. Uns anys més tard es podia comprovar, de bell nou i amb més intensitat, si cabia, com la seua activitat econòmica es fonamentava en el tracte i el negoci, molt per damunt de la seua identitat com a propietari

5. MORANT DEUSA: 1981, f. 328 i seg. Morant es fonamenta en les eixides i entrades de l'administrador de rendes reials de Gandia i el seu partit, les quals formen part dels comptes de l'Equivalent. En aquests comptes, l'any 1778, Tomàs declarava una renda anyal de 112 lliures per béns sitis, 60 per la confiteria i 270 per comissions i tractes.

6. Veinatge de 1770. AHG, AB-1721/2.

o pel seu salari de regidor.⁷ Tot i això, si bé va ser present a l'Ajuntament, sobretot a la dècada dels 1790, sembla que no va participar molt activament en les lluites internes pel poder municipal en els anys posteriors a la Revolució Francesa.⁸ Tomàs moria a Madrid en el bon començament del segle XIX.⁹

Tres generacions reeixides en el trànsit a la contemporaneïtat

Joaquim Company i Soler

Sens dubte, l'arquebisbe, amb qui hem encetat aquesta narració, és el personatge més il·lustrós i conegut de la família. Valga com a símptoma, a més de la presència que té als episcopologis, la seua aparició en la premsa diària més recent.¹⁰

No pretenem ací esclarir la seua controvertida biografia o debatre el seu afrancesament. La tasca mereix un temps i un tractament molt més subtil i detallat del que podem fer ara, com també un distanciament imprescindible dels seus hagiògrafs, justificadors o detractors. En general, els seus biògrafs l'han presentat com un home esbellussat, expert en afers jurídics i de vasta cultura teològica. Nosaltres tan sols volem destacar-ne la vinculació a Gandia i al seu context sociocultural.

Joaquim Company va quedar orfe als nou anys. Amb aqueixa mateixa edat havia estat ingressat, intern, al col·legi i universitat dels jesuïtes de Gandia, on va rebre l'educació literària. Sa mare l'acompanyava i el seu oncle matern li feia de tutor. Així va ser fins als 15 anys,

-
7. La seua inclusió com a nou candidat a les responsabilitats municipals consta en el Llibre d'insaculació dels càrrecs de govern (1714-1823), AHG, AB-161. Anteriorment, no figura en la reforma i les noves inclusions que es van fer el 1775. Cf. MORANT: 1983, pàg. 206 i seg. Així mateix, en el *Libro de utilidades de los vecinos de Gandia formado en el año 1791 para el reparto del Equivalente: corresponde al libro padrón de haciendas en el propio año* (AHG, AB-517) hi consten 1.366 lliures d'utilitats, de les quals la majoria corresponen al tracte: 1.300; 4 per la terra, 50 per la cera i 12 pel salari de regidor.
  8. Simés no, resulta absent en les prolives descripcions que Vicent Savall fa de les lluites pel poder, tot i que va ocupar els càrrecs de regidor tercer (1792), síndic personer (1793) i regidor primer (1796). Cf. SAVALL; MARTÍ; ALONSO: 2007, especialment pàg. 149.
  9. De moment, tan sols sabem que quan va nàixer una néta seua, el 1803, a Madrid, ja havia faltat. El 1798 era present en una confirmació de xiquets pel bisbe Company. L'any 1800 ja no estava aveïnat a Gandia a causa, probablement, del seu trasllat a la capital d'Espanya. AHG, AB-17121/6.
  10. Sense anar molt lluny, podem trobar la seua menció en Baltasar BUENO. «Religiosos deportados a Francia». *Levante-El Mercantil Valenciano* (31-3-2012, pàg. 13); Josep CAMACHO. «200 años de la ocupación francesa. Gandia bajo Napoleón. Company clave para permitir el culto». *Levante-El Mercantil Valenciano. La Safor* (secció *Adés i ara*, 16-12-2012, pàg. 40-41); Vicente GARCIA MORANT. «In memoriam de monseñor Company (1732-1813)». *Las Provincias. La Safor* (7-02-2013, pàg. 12).

moment en què va ingressar en l'orde franciscà. Ben coneguda és la seua condició de definidor general de l'orde, des de 1782, d'arquebisbe de Saragossa, des de 1797, i finalment, d'arquebisbe de València, com hem vist, el 1800. Els relats biogràfics solen passar lleument per la seua primera etapa de prelat, fins aterrar en el conflicte bèl·lic que marcaria la seua vida i la de tota una nació. D'entrada, va formar part de la primera Junta de Defensa de València, el 1808, i va arribar a ser-ne vicepresident el 1810.¹¹

Altres vincles gandians que ens recorda el canonge Vicente Garcia Morant són la seua predicació en el sermó de sant Borja, el 1770, la seua administració de la confirmació quan va ser consagrat bisbe (1798), el generós obsequi d'un tern a la Col·legiata gandiana o el fet que sa mare estiga soterrada a la ciutat ducal. Certament, també va ser molt important la seua intervenció en l'arribada dels pares Escolapis a Gandia, fet que esdevenia el 1807.¹²

Potser allò que sintetitza una part molt intensa de la seua vida, si bé amb 80 anys, siga el fet que es va arrecerar a Gandia entre 1811 i 1812. No va abandonar la diòcesi, en plena guerra, com molts altres prelats; però sí va buscar aixopluc en un lloc que considerava segur. Potser no solament pels llaços familiars sinó també pel control social que solia caracteritzar la ciutat, no excessivament tocada pels esdeveniments bèl·lics, un factor al qual, probablement, va contribuir el mateix prelat.¹³

La documentació existent a l'Arxiu Històric de Gandia¹⁴ permet el resseguiment d'etapes i aspectes de la seua vida més poc coneguts i lligats, sobretot, a la seua carrera eclesiàstica, ja des del presbiterat. Entre altres aspectes, podem identificar diversos nomenaments com a lector en diferents convents i fins a tres llicències per llegir i posseir llibres prohibits, cada vegada més amples. El document més vinculat a Gandia fa referència al privilegi de què fruien el seu germà i la seua cunyada, Rita Avargues, per disposar i eixamplar un oratori privat. Això en plena guerra, el 1811, quan Joaquim hi era, a Gandia.

Potser s'escau portar a col·lació el fet què, durant l'ocupació francesa, la fractura a l'església valenciana va ser ben pregona. A grans trets, el clergat regular es va sumar a la causa rebel,

11. DE DIEGO; SÁNCHEZ-ARCILLA: 2011, pàg. 473; CÀRCEL ORTÍ: 1986, pàg. 508 i seg.; GARCIA MORANT: 2013, pàg. 12.

12. SANZ I FORÉS: 1889, 41-42. Segons aquest cronista, Company va rebre una delegació gandiana per negociar la vinguda dels pares Escolapis, la qual estava formada per Antoni Moran, alcalde ordinari, i Pere Antoni Mugaburu, degà de la Seu. Company va donar totes les facilitats per a la presa de possessió i fins i tot va fer un donatiu de 300 lliures, quantitat gens menyspreable.

13. ALONSO: 2009, pàg. 37-39.

14. Aquest fons de documents originals i personals de Fr. Joaquim Company van ser donats a la ciutat de Gandia per la comunitat de pares Escolapis l'any 2009 i podrien ben bé fonamentar o completar una investigació més acurada. Podeu veure'n l'enumeració en la relació final de fonts.

fins i tot capitanejant la guerrilla. En canvi, majorment, el clergat regular fou fidel als manaments del prelat. Cal remarcar, per ajudar a entendre-ho, que el mariscal Suchet va encetar un procés desamortitzador del clergat regular.

D'altra banda, cal considerar que les imatges transmeses amb posterioritat a la guerra podrien no ser del tot realistes, sinó més aviat lligades a la construcció de mites, com ara el del Palleter (el «dos de maig» valencià).¹⁵ L'ocupació de València pel mariscal Suchet havia comptat no solament amb l'aquiescència de l'arquebisbe Company sinó de bona part de l'elit culta, així com d'un poble que, més endavant, seria acusat pel general Elío d'abandonar las *banderas nacionales* així com d'esdevenir *fríos expectadores*. Quelcom semblant s'esdevenia a Gandia que, com moltes altres ciutats valencianes (les properes Cullera, Sueca i Alzira, per exemple), donà facilitats per a l'arribada de les tropes ocupants.¹⁶ Encara a les darreries del XIX, Blasco Ibàñez retratava Suchet com un home intel·ligent, bon governant i modernitzador de la ciutat.

A Gandia, com és sabut, l'alcalde Lluís Castillo i l'administració afrancesada emprengueren algunes mesures reformistes, com ara la instal·lació d'un cementeri a l'ermita de les Ànimes o les reparacions al quarter i les escoles, mentre continuava l'ensenyament públic a les Escoles Pies. Així mateix, després de l'exclaustració dels franciscans de sant Roc, a causa del clamor municipal i de la intervenció de Company davant d'Habert i Suchet, es restablí el culte a les ermites de Gandia i a la pròpia església del Beat franciscà.¹⁷ En l'esfera religiosa també era significativa la decisió de mantenir la festa del Corpus, però a costa, ni més ni menys, de suprimir-ne la de sant Francesc de Borja.¹⁸

15. Cf. Rafael MONTANER (amb testimoni de Josep Vicent BOIRA). 'La Valencia afrancesada'. *Levante en Domingo* (24-02-2008, pàg. 2-3). BOIRA: 2011, pàg. 240-246.

16. Cf. «Deliberaciones de la Junta General de Seguridad Pública. Años de 1811 y 1812». AHG, AB-1592/2. Aquesta junta, de la qual formava part Joaquim Company Pérez, decidia l'1 de gener de 1812 que «se le reciba en paz»; va fer un ban perquè ningú no insultés els soldats francesos i va establir sis rondes per a fer-lo complir.

17. ALONSO: 2009, pàg. 37-38. Veure més detalls en MARTÍ SANZ: 1932, pàg. 83 i seg. Certament, no era gens innocent la recuperació del patronat municipal sobre l'antiga ermita de Sant Roc, el qual, afirmava la corporació, s'havia cedit per a la fundació del convent.

18. Segons acord municipal de 13 de juliol de 1812. AHCG, AB-51.

Joaquim i Josep Company i Pérez

Joaquim Company Pérez

El nebot gandià de l'arquebisbe, de vida tan longeva com la seua (1769 - 1851), portava el seu mateix nom, de tradició familiar. Cal recordar, per si de cas, que sant Joaquim era el patró de Penàguila. Era el germà major i continuava ocupant la llar familiar del carrer Tossal, juntament amb gent propera en els negocis i la relació familiar, com ara Joaquim Abargues o els argenters Josep Blasco i Joaquim Pérez.¹⁹

Si bé el seu germà Josep va ser lliurat als estudis i va tenir un paper destacat a l'administració de l'estat, no és menys cert que Joaquim va intervenir amb molta intensitat al govern local de Gandia. Ja el 1803 va ser regidor primer i el 1806 alcalde ordinari.²⁰ Com son pare, era insaculat, es lliurava al comerç i apareixia com un dels majors contribuents.

Cap a 1812 se li adjudicava una renda anyal de més de 2.000 lliures²¹ i, malgrat la tendència general a traspassar el capital comercial cap a la inversió immobiliària, cap a 1820 era evident que les seues rendes continuaven fonamentades en el comerç.²² Segons Isabel Morant, era la segona figura en el rànquing local dels negocis, els quals consistien, bàsicament, en l'extracció de seda i la importació de productes colonials.²³

L'intervencionisme municipal que exercia tornava a posar-se en evidència en els inicis del Trienni Liberal. Els quatre darrers mesos de 1820 seria alcalde primer constitucional. Així mateix, en un any de transició política, el de la mort de Ferran VII, el reveiem actiu en consonància amb el seu liberalisme. El dos de març de 1833 era proposat com a regidor primer i l'11 de juny del mateix any actuava com a regidor degà i president durant la presa de possessió de l'alcalde major Vélez.²⁴

19. AHG, AB-1721/5. Com hem apuntat adés, en un lloc tan neuràlgic de la ciutat (l'entrada des del sud, des d'Oliva i la Raval), l'antiga porta del Tossal va ser substituïda, entre 1847 i 1853, per la nova de Sant Josep, que facilitava un accés més directe. Cf. VÁZQUEZ-VINSON-ALONSO. Uns altres veïns amb cognoms significatius en el món del negoci i l'artesanat eren Josep Rignon, Francesca Pouquet, Gallart, Merí, Espinós, Fourrat, Talens o Artigues.

20. SAVALL; MARTÍ; ALONSO: 2007, pàg. 149.

21. AHG, AB-1721/3. Mà del veïnatge amb anotació de les rendes. 1812.

22. Aquell any pagava, segons consta al padró de l'impost de l'Equivalent, 7.500 rals de renda per comerç i només 375 per conreu. AHCG, AB-521. Segons el veïnatge de 1822, pagava 450 rals per les terres. AB-1721/5. En un document sense datar, se li adjudiquen propietats rurals a les partides de Benicanena, Mig Fil, Sanxo Llop i Assoch, properes a la ciutat, a més d'altres a la marjal.

23. MORANT: 1984, pàg. 175.

24. El dos de març de 1833 apareixia com a un dels majors contribuents i concorria amb l'ajuntament en la proposta de governants, alhora era promogut també com a regidor primer, per davant en la terna que completaven Fran-

L'any 1837, al padró corresponent, podem localitzar-lo una vegada més a la llar del carrer Tossal, juntament amb la seua dona Rita Abargues i amb dos dels seus fills, que es duen a penes un any. El major, Josep, tenia aleshores 24 anys. Seria el qui restaria a Gandia tot continuant amb els negocis familiars i la ja tradicional intervenció municipal. El més menut, Joaquim, tenia a penes un any menys, 23, i encara figurava al padró com a estudiant. Del seu activisme social i polític en parlarem més endavant.²⁵

Josep Company Pérez Soler

(Gandia, 1775 - Madrid, 1824), fill de Tomàs i germà de Joaquim, va encarar la seua carrera i la seua activitat professional cap a l'administració de l'estat. El seu oncle, l'arquebisbe, havia fet moltes relacions a Madrid, quan era general dels franciscans, i molt possiblement el va introduir a la cort. Va ser oficial primer major d'estat i del despatx universal d'Hisenda (1810)²⁶ i va ocupar els càrrecs d'intendent de l'exèrcit, així com el de Ministre d'Hisenda. En termes més exactes, havia substituït interinament Nicolás Maria Sierra al front de la Secretaria d'Estat i del despatx d'Hisenda, el 13 de novembre de 1810, i el 14 de gener de 1811 va deixar el càrrec per a ser substituït per José Canga Argüelles.²⁷

Va ser en el moment d'ocupar aquest lloc quan es va promoure un expedient per condecorar-lo amb la *Cruz pensionada de la Real distinguida orden española de Carlos III*, tot seguint l'estela de son pare cap a l'ennobliment.²⁸ L'absència de la seua pàtria i la dels seus pares no li permeteren evacuar personalment l'expedient, per a la qual cosa va cedir poders al fiscal Francisco Tomás de los Cobos, casat amb la seua germana Isabel.²⁹

---

cesc Moran i Lluís Vial. La proposta passava a mans del Reial Acord, el 16 d'abril era ratificat en el càrrec i el 5 de juny en prenia possessió. Els seus companys en el nou ajuntament (en el qual hi havia canvis importants) estaria compost per Rafael Mateu, Pasqual Ferrer i Josep Sabater, regidors; Tomàs Terrades, síndic procurador general; Pasqual Garcia, síndic personer, i Josep Martínez i Moscardó, diputat. AHG, AB-57.

25. AHG, AB-1724. Juntament amb els quatre membres de la família nuclear també hi vivien Fèlix Galiano, de Palma, vidu de 55 anys, Maria Maña, fadrina, de Castelló, de 29 anys, i Vicenta Albert, de Salem, de 16 anys. La seua presència deu trobar-se relacionada amb la cura del negoci i de la casa.

26. CADENAS, 1979-1988, pàg. 140. Expedient 1.389 aprovat el 22 de març de 1811. Aquest expedient està digitalitzat i accessible en <http://pares.mcu.es/> [Consulta: 16 de juny de 2013].

27. *Diccionario de la guerra...* 2011, pàg. 473. Segons la plana web del Tribunal de Cuentas, el 1819 va ser també president del Tribunal de la Comptadoria Major i ministre supernumerari del Consell d'Hisenda, remunerat amb 60.000 rals. Vivia aleshores al carrer de l'Arenal, a la placeta del Zelenque, casa del Tinte. Cf. <http://www.tcu.es/Modules/ModuleEdition/ViewAnnouncement.aspx?ItemID=924&mid=301&TabId=75> [Consulta: 15 d'agost de 2013].

28. CADENAS... (*Ibid.*). Per això havia de «demostrar o presentar pruebas de mi cristiandad, buenas costumbres, legitimidad, limpieza de sangre y oficios... y la de nobleza de sangre según fuero de España».

29. El seu cunyat de los Cobos era fiscal de la Reial Audiència. A ell li va atorgar els poders en la vila de la *Real Isla de*

Aquest va acudir a la Seu de Gandia, on el va atendre Pere Merle, xantre i arxiver, així com a les parròquies de Benassau i de Penàguila, per tal de demanar els actes de baptisme dels seus predecessors, informació que apareix reflectida a l'arbre que adjuntem.

Si bé aleshores ja vivia a Madrid, Josep havia casat a València amb Maria Vicenta Tamarit i Pastor. A la parròquia de Sant Valeri i Sant Vicent Màrtir, a Russafa, i més concretament a l'oratori privat del marquès de Sant Joaquim, el 14 d'abril de 1801. L'oficiant no era un altre que el mateix arquebisbe, el seu oncle.

Així mateix, Josep mantenia vincles amb la ciutat ducal: posseïa un forn, al carrer Major, i una hisenda a Marxuquera.³⁰ Tot i així, no es pot dir que això constituís una plena inclinació cap a la propietat immobiliària sinó segurament, més aviat, una diversificació de la seua activitat, centrada sobretot en la capacitació professional i en la política.

El marquès de Sant Joaquim, Félix Pastor, era un fabricant i comerciant de seda, membre de la Junta de Comerç de València i del Col·legi Major de la Seda, ennoblit el 1786, que obtenia el títol de marquès el 1797.³¹ Els Pastor i els Tamarit, de perfils concomitants entre ells i amb els Company, es trobaven entre els comerciants valencians que havien accedit a la noblesa a les darreries del XVIII. No és gens estrany que emparentaren els uns amb els altres. El seu encimbellament recent, segons ens conta Vicent Franch, creava bastants recels en la noblesa de titulació més rànica.³²

En el moment de nàixer la primera filla de Josep i Maria Vicenta, Joaquima, el juny de 1802, el matrimoni vivia en la casa que fou del marquès de Villena, al carrer de Sant Martí de Madrid i en la mateixa parròquia de Sant Martí. Ara, una vegada més, es posaven de relleu els vincles familiars: el padrí va ser el mateix bisbe Joaquim Company; si bé hi seria present, en

---

León el 17 d'agost de 1810 davant del notari Vicente Ferran. De los Cobos encara serà substituït per Félix Tamarit, *caballero maestrante de la de Ronda*, veï també de l'illa de León i probablement també familiar de la seua muller.

30. Josep Company disposava, concretament, d'una casa forn de pa al carrer Major de Gandia, el qual fitava amb dues cases, amb el carrer del Forn d'enmig. Tenia també una casa al carrer de Chanzor, juntament amb l'habitatge d'Andreu Sancho; 3,75 fanecades d'horta franca a Rafalcaït; 8 fanecades de secà –partició a la huitena– al camí del Mar; i una casa de camp amb 141 fanecades de secà a Marxuquera, vora el Mondúver; i encara 8 fanecades més a la mateixa partida. Així mateix, la seua germana Isabel tenia una casa amb hort de fanecada i un quartó a l'eixida de la porta de sant Domènec (molt propera al carrer Tossal). Fitava amb l'hort de Roda (actual Prado) i la casa de Joaquim Sancho; 6,45 fanecades a Benieto, meitat horta i meitat secà; 2,75 fanecades d'horta franca també a Benieto i 5,75 + 16,5, també d'horta franca, a Rafalcaït; i 5,75 de secà franc a Benieto dels Moros. *Padrón de haciendas de la ciudad de Gandía formado en el año 1820*. AHG, AB-521.

31. MOLAS RIBALTA: 1975, pàg. 92 i seg. FRANCH: 1986, pàg. 201.

32. FRANCH: 1986, pàg. 193 i seg.

el seu nom, l'avi matern. A l'any següent, quan va nèixer la seua filla Josepa, el matrimoni habitava a la parròquia de l'Almudena.³³

Josep Company va morir, també a Madrid, als 52 anys. Vivia aleshores a la *plazuela de la Villa*, casa de la torre, a la parròquia de Sant Salvador i Sant Nicolau. Se li va fer funeral de primera classe i va ser soterrat al cementiri de la porta de Fuencarral.³⁴ Uns dies abans de morir, el 28 de setembre, ja greument malalt, havia donat poders a la seua dona perquè fera testament en el seu lloc i la nomenava alhora marmessora.³⁵ Maria Vicenta va continuar uns anys vivint a Madrid però finalment tornà a València, sembla que acompanyada dels seus fills.³⁶

Joaquim Company i Abargues

Nascut a Gandia el 1808, disposem encara de poques notícies de les seues primeres etapes de vida. A les eleccions que tingueren lloc a les darreries de 1843 va ser elegit diputat provincial pel districte de Gandia i posteriorment va ser reelegit per a la Diputació que es constituïa el 15 d'agost de 1847; crida l'atenció, no obstant això, el fet que fins a 1852, solament conste la seua assistència a la sessió constitutiva, possiblement perquè es va traslladar a Madrid.³⁷

-
33. Concretament, a la placeta de Santa Maria, en la raconada, *casa de las niñas de Leganés*, núm. 2. Aleshores era secretari de Sa Majestat i oficial sisé del Despatx Universal d'Hisenda. Va ser padri Félix Pastor, aleshores marquès de sant Joaquim, i en el seu nom va sostenir la xiqueta Joaquim Enríquez de Luna, oficial cinqué de la secretaria d'Hisenda. Tot això apareix al certificat del tinent de cura de la parròquia de Sant Salvador i Sant Nicolau de Madrid. Expedient de classes passives 5040/40 del Ministeri d'Hisenda. Arxiu Històric Nacional (AHN).
34. Partida de naixement reproduïda a l'expedient de vídua per cobrar una pensió de 12000 rals. Expedient de classes passives 5040/40 del Ministeri d'Hisenda. Arxiu Històric Nacional (AHN). En ella apareix identificat com a «caballero pensionado de la orden de Carlos Tercero, Intendente de Ejército y Ministro de Capa y Espada del Supremo Consejo de Hacienda».
35. Només va fer reserva d'alguna voluntat específica: la seua filla Maria Josepa es trobava millorada per la seua àvia, la marquesa de sant Joaquim, i Company volia que s'igualés amb la germana (en el quint i, si no fos prou, amb el terç). Els testimonis, significativament, van ser Francisco Antonio Canseco, vocal de la Junta de Reclamacions Franceses, el marquès del Ràfol, Senyor José Galdanes, oficial de la secretaria del Consell d'Hisenda, el llicenciat Antonio Gutiérrez Leal, i un capità del *Real Cuerpo de Artillería*, tots ells residents a la cort.
36. El 1847 Joaquina, des de València, declarava ser filla única fadrina i demanava la pensió que rebia sa mare. També el 1847, a València, el seu germà Pasqual exhibia el testament de sa mare, fet davant de Pascual Seco, escrivà de Madrid, pel qual es declaraven els tres germans hereus universals.
37. Segons ens informen des de l'Arxiu General i Fotogràfic de la Diputació Provincial de València hi ha moltes mancances d'actes en la dècada 1845- 1855; tot i així, crida l'atenció la no assistència de Company en les actes que s'hi conserven.

A Gandia, pels anys 1843 a 1845, seria el seu germà Josep qui tindria una presència a l'Ajuntament, si bé tampoc no assistia a la majoria de les sessions.³⁸

De la seua actuació en la Diputació és recordat el seu activisme un tant per lliure, relacionat amb les seues preocupacions per tal de donar eixida als productes de la Safor i de la Marina. El 1844 presentava un projecte per a la construcció d'un camí i el 1845 assumia personalment la millora del camí de València a Dénia, el qual, certament, no era prioritari per a la institució provincial.³⁹ Potser fóra una actuació intercomarcal i interprovincial, pròpia de les Comarques Centrals Valencianes, *avant la lettre*.

La seua carrera política va prosperar força quan va ser elegit diputat a les corts generals pel districte d'Énguera, a les eleccions que se celebraren el 6 de desembre de 1846, juntament amb altres diputats moderats per València, com ara l'ontinyentí Lluís Mayans.⁴⁰ Atesa la legislació del moment, censatària, 72 vots foren suficients per portar-lo a Madrid.

Va ser diputat a les corts en les quatre legislatures anuals que anaren de 1846 a 1850, i es va donar de baixa el 4 d'agost d'aquest darrer any.⁴¹ Encara l'agost de 1850 figurava com a candidat per Gandia pel partit conservador, al temps que Lluís Mayans ho era per Ontinyent i Rafael Bertrán de Lis per Alzira.⁴² Finalment, però, va caure de les llistes.

A les Corts havia estat membre de les comissions de peticions i de pressupostos; secretari de la de delictes de contraban i defraudació; i president de la de liquidació de crèdits. Així mateix, va ser secretari d'una altra, certament polèmica, que havia d'autoritzar el govern per a seguir cobrant contribucions, com també de la lliurada a l'agençament del notariat.⁴³

Lligat a l'ambient madrileny, que ja havia viscut el seu oncle Josep, també es va integrar a l'Ateneu de Madrid, del qual era soci quan el presidia Antonio Alcalá Galiano.⁴⁴ De tant

38. Hi ha sessions en què no figura el seu nom i hi ha moltes altres en què sí que hi figura al marge, entre els assistents, però no signa l'acta. Era alcalde aleshores el noble Francesc Moran Roda.

39. TARRAZONA: 2002, pàg. 160; *Historia de la Diputación de Valencia*: 1995, pàg. 140.

40. *El Católico* (Madrid, 14-12-1846), pàg. 7. *El Español* (Madrid, 17-12-1846), núm. 760, pàg. 1.

41. <http://www.congreso.es/portal/> [Consulta: 15 d'agost de 2013] Arxiu del Congrés dels Diputats, Signatura: ACD, Sèrie documentació Electoral, 27, núm.10.

42. *La España*, núm. 726 (20-8-1850); *El Popular*, núm. 1296 (21-8-1850).

43. Índice del diario de las sesiones... (1847-1849) pàg. 18, 12 i 14. *El Clamor Público* (30-3-1847), pàg. 2; *El Eco del Comercio* (24-11-1847). Així mateix, subscriu diverses accions parlamentàries, cosa que es pot resseguir en les actes del Congrés i a la premsa de Madrid i de València.

44. «Lista de los señores socios del Ateneo Científico, Literario y Artístico de esta corte en 20 de marzo de 1849». Madrid: Imprenta de la Publicidad, a càrrec de Rivadeneyra, 1849. http://www.ateneodemadrid.com/biblioteca_digital/folleto/Socios-1849.txt [Consulta: 2 de setembre de 2012].

en tant apareixia a la premsa de Madrid, com ara quan va subscriure una aportació per al panteó del pensador catòlic vigatà Jaume Balmes.⁴⁵

També va fer un grapat de discursos al voltant dels temes propis de les comissions o el de contestació al discurs de la Corona. El més recordat, llarg i polèmic va ser el realitzat al voltant del nomenament dels empleats del Ministeri de la Governació. Arran del seu apassionament, va prendre fama aleshores per haver denunciat (tot i que en un to exculpatori) la forma de regir el país pel govern del seu propi partit. Va afirmar que «el partido que hoy tiene las riendas del Estado no cuenta con más medios para gobernarlo que con el cansancio y postración de los pueblos y con la empleomanía».⁴⁶ Precisament, pel gener de 1850, la premsa es feia ressò del nomenament d'un parent seu com a administrador de rendes de Gandia.⁴⁷

Un biògraf anònim i agosarat, observador de les sessions del Congrés i coetani, deia d'ell aquestes paraules que, com a testimoni *informal*, mereixen ser reproduïdes:

«Le hemos oído en el Congreso, y no hemos podido comprender más que alguna que otra vulgaridad en medio de la mayor confusión de ideas, y de la forma más desaliñada. Aquí del célebre literato á quien le presentaron un soneto para juzgarlo, y como no comprendiese nada de él, hubo de preguntar al autor: ¿qué ha querido Vd. decir?

– Tal cosa.

– ¿Y por qué no lo ha dicho Vd.?

Por si nuestros lectores necesitan antecedentes para calificar las ideas administrativas de este señor diputado, copiaremos lo que dijo en contra del proyecto de ley sobre ingreso y ascenso de empleados en el ramo de Gobernación:

“Señores, no nos quedan más elementos de gobierno por desgracia que el cansancio de los pueblos y la empleomanía. No hay que declamar contra la empleomanía,

45. *El Católico* (10 de març de 1849).

46. *Diccionario biográfico de parlamentarios españoles [recurs electrònic] / Director Ejecutivo Mikel Urquijo Goitia. Madrid: Congrés dels Diputats, Servei de Publicacions, 2010.*

47. Al periòdic *El Observador* (Madrid, 24-1-1850, núm. 604) es podia llegir: «Leemos en la Patria: Nos escriben de Valencia que un hermano del diputado Corzo ha sido nombrado auxiliar del ministerio de la Gobernación, y un pariente del diputado Company, administrador de rentas de Gandía: pero estas son miserias y pequeñeces al lado de las enormes barras de turrón que hace días están preparadas para los miembros más notables de la mayoría del Congreso». També eixia una notícia semblant a *El Áncora* (27-1 1850).

ni que buscar medios para destruirla: eso queda bien para los miserables libelistas, eso queda bien para un estudiantuelo, eso queda bien para un vulgar declamador.”

Así se explicó el 19 de abril de 1849, así consta en el *Diario de las Sesiones*. El desconcierto de su discurso, las absurdas consideraciones de que está todo él salpicado, nos hacen creer que S. S. estaba algo enfermo, y como los niños y los que de ese modo se encuentran suelen decir las mayores verdades, el señor Compani (sic), sin embargo de ser el moderado más inmoderado y el más decidido defensor de su partido, se olvidó que estaba hablando en público, y nos espetó un gran secreto que no había sido revelado hasta entonces, á saber: *Que el partido que hoy tiene las riendas del Estado no cuenta con más medios para gobernarlo que con el cansancio y postración de los pueblos (ó lo que es lo mismo, la fuerza) y con la empleomanía (que es sinónimo de soborno).*

Queda, pues, demostrado que el señor Compani dice lo que siente, y que no se para en pelillos cuando quiere emitir una idea. Su modo de hablar es altisonante y ahuecado, y el tono monótono y uniforme como los cómicos que saben el papel de memoria y lo relatan sin ninguna pausa para salir pronto de apuro.

Le tenemos por independiente, veraz y buen caballero.»⁴⁸

Potser aqueixa independència i veracitat li va costar el càrrec de diputat després de la legislatura de 1849-1850? Company es trobava, com és obvi, al bell mig de l'acció política valenciana juntament amb líders com Josep Campo, Fermí Gonzalo Morón o el gran cacic gandià Joan Castillo, de la família dels marquesos de Jura Real.⁴⁹

Carolina Tarrazona, en el seu llibre sobre el conservadorisme conciliador, explora la política de la dècada posterior al final de la revolució liberal i comprova la diversitat de veus dins del moderantisme, qüestió ben oportuna i remarcable pel costum simplificador i monolític que sovint hom té en les interpretacions de l'acció política i, particularment, de la dècada moderada segellada per Narváez. Joaquim Company i Abargues, company de Vicent Ber-

48. *Semblanzas de los 340 diputados a cortes que han figurado en la legislatura de 1849-1850*. Madrid: Imprenta de Gabriel Gil, 1850, pàg. 53-54.

49. El dia 20 de setembre de 1847, per la nit (per posar un cas conegut), tenia lloc a València un *conciliábulo ultramoderado* per part d'aquells que es consideraven apòstols de partit moderat, si bé el periòdic progressista *El Clamor Público* els definia com a una facció lligada a la publicació *El Faro* o faristes. D'aquí va eixir una comissió política de la Província de València de la qual Company en formava part. Segons *l'Eco*, aquesta reunió era preelectoral però hi havia aspectes que se li escapaven. Josep Campo no hi estava d'acord. La reunió tenia una projecció d'àmbit estatal. Cf. *El Eco del Comercio*, núm. 1529 (24-9-1847) i *El Clamor Público* (24-9-1847).

tran de Lis o de Félix Moron podria ser emmarcat, precisament, dins d'aqueix conservadorisme *conciliador*, el qual és identificat com un corrent d'opinió i perdedor.⁵⁰ De fet, la fracció liberal doctrinària del partit era la que s'havia imposat contra la gran coalició liberal que el 1843 havia fet caure Espartero. No obstant això, hom pot dir que aquesta mena de corrents d'opinió, molt ben representats en *El Mercantil Valenciano*, prefiguraven la futura i reeixida Unió Liberal. Els diàlegs reprimits tenien lloc molt més enllà del que marquen els tòpics, si bé, això sí, dins d'un *ordre*.

Un final

No deixa de cridar l'atenció el fet que el bisbe Joaquim Company passés de la resistència al francès a la col·laboració. Més encara quan el seu nebot Josep ocupava alts càrrecs a l'administració espanyola de Cadis. La qüestió, en realitat, no era tan estranya. Com remarca Josep Vicent Boira, una part important de la intel·lectualitat valenciana va esdevenir col·laboracionista i la llenca que separava els patriotes dels traïdors era certament fina. A cada moment o conjuntura podia convenir més un o altre capteniment i els afrancesats eren molts més dels que després s'ha deixat traslluir.

A Gandia, el mateix germà de Josep, Joaquim Company Pérez, havia estat alcalde tot l'any 1806 per a tornar a ser-ho, precisament, en els moments més difícils i finals de l'ocupació dels *gavatxos*, ço és, entre agost de 1812 i gener de 1813. Lluís Castillo i Almúnia, un altre cavaller il·lustrat i políticament proper als Company, havia estat alcalde en l'inici de l'ocupació; però havia dimitit pels excessos recaptatoris i de poder del comandant Habert i del seu home a Gandia, Defosseux.

Com hem pogut veure, la resposta a la pregunta inicial sobre els comerciants ennoblits té ja fa temps una resposta: no és un fet estrany entre la *nova* noblesa del XVIII i, segurament, tampoc abans. L'itinerari marcat per l'enriquiment amb el negoci, l'adquisició d'un estatus cultural i burocràtic, el *paraennobliment* (fer-se familiar de la inquisició) i l'adquisició de béns immobles és més habitual del que podem pensar a primera vista i marca el full de ruta dels aspirants a la noblesa.⁵¹

---

50. TARRAZONA: 2002, pàg. 175.

51. Són moltíssims els casos que hom pot citar, com ara els vistos al llarg del text, a València. En altres ciutats com Oriola també era freqüent la presència de nissagues de comerciants ennoblits en l'escena pública com Luis Nogué i Francisco Hernández Sivila, en el camp liberal, o Matías Sorzano entre els absolutistes. Cf. MILLÁN: 2011, pàg. 226.

També és cert que els Company mantingueren el comerç com a activitat principal més enllà del que feia la majoria noble, certament identificada amb l'ociositat. De fet, no es pot amagar que, entre la noblesa, el negoci no era ben mirat, sobretot si es tractava de venda al menut. D'això eren ben conscients els cossos de comerç. No obstant això, si bé amb entebancs, aquests cossos catapultaren els negociants més potents cap a la noblesa. Amb la complicitat d'alguns –pocs– membres de la noblesa més recent, com ara els marquesos de Jura Real,⁵² Tomàs Company i els seus consogres (Vicent Tamarit i Maria Àngela Pastor) accediren a la condició de nobles com a benedició del seu ascens social. Fins i tot, l'activitat mercantil contribuïa a l'afermament de no poques fortunes⁵³ que, si es volien ben assentades, havien de diversificar-se.

Tot amb tot, és remarcable que els Company que hem conegut no solament mantingueren el negoci sinó que el complementaren amb un fort activisme en l'escena pública. És significatiu que Joaquim Company Pérez es centrés en el negoci i la gestió municipal a la ciutat de Gandia mentre que el seu germà Josep feia carrera a Madrid. Quelcom semblant, però amb els papers canviats, succeïa en la generació següent: Joaquim Company Abargues feia carrera política a València i Madrid mentre que Josep, el més menut, restava a Gandia. Tres potes, així, sustentaren l'activitat familiar: el negoci, l'educació i l'acció política.

En conjunt, la família Company, com altres del seu estil, va mostrar una gran adaptabilitat a un medi social revolucionat i inestable així com una gran capacitat per especialitzar i diversificar els camps d'acció dels seus membres. Tant la seua gènesi com la seua projecció i prestigi anaren molt més enllà de les dimensions locals. En qualsevol cas, és evident que no exhaurim ací les potencialitats de la investigació ni la curiositat pel saber.⁵⁴

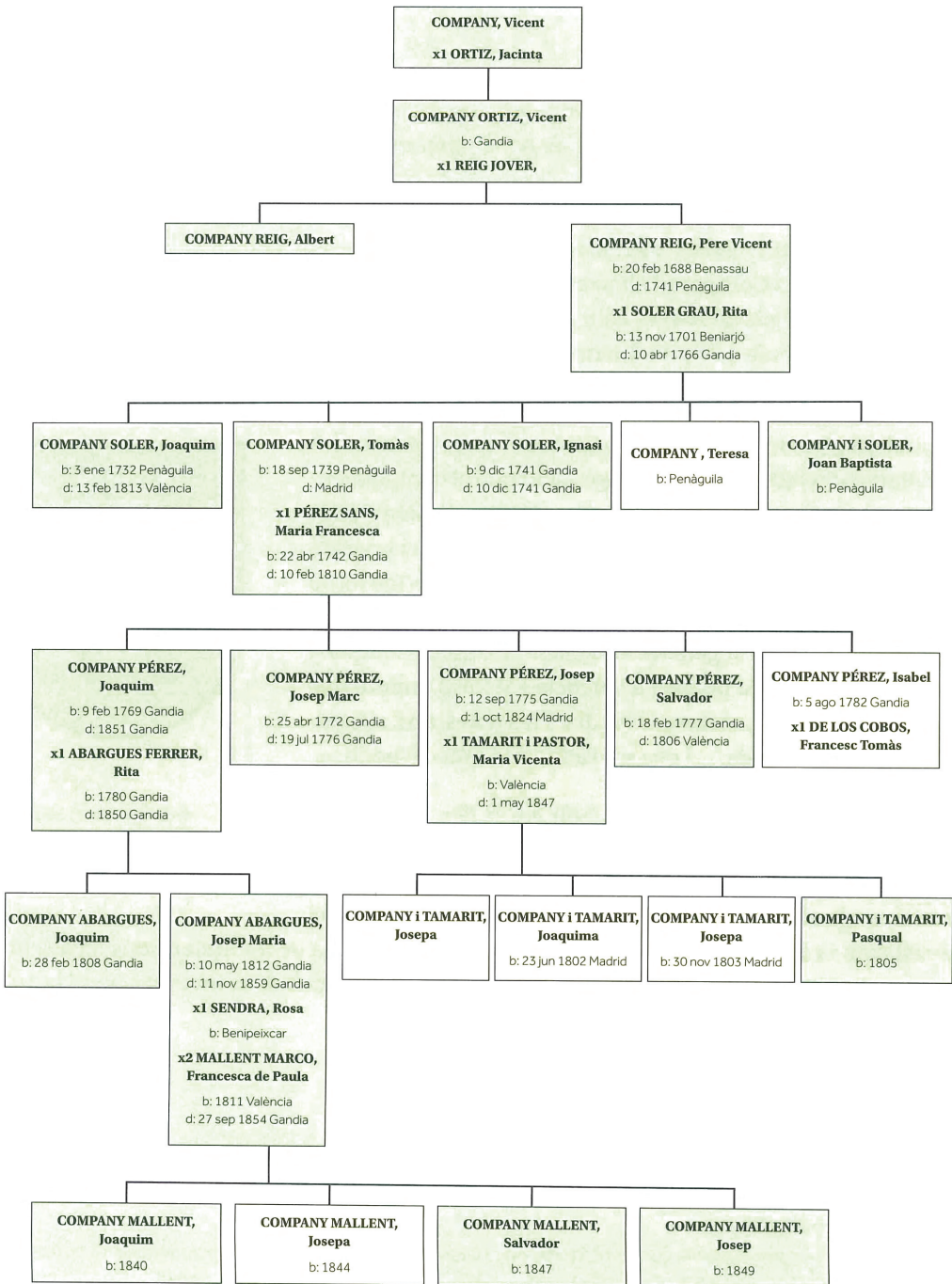

Escut dels Company, segons Garcia Garrafa.

52. El marquès de Jura Real, ennoblit el 1760, va ocupar la primera plaça de cavaller hisendat en la matrícula de comerç de València. Cf. FRANCH: 1986, pàg. 187. Els inicis del seu ascens social havien estat relacionats amb el comerç i el contraban.

53. BURDIOL: 1996, pàg. 128.

54. Caldria conèixer, per exemple, com evolucionaren les següents generacions, omplir no poques llacunes biogràfiques i penetrar en algunes zones d'ombra, com ara la participació dels Company en el crèdit. Si més no, en una primera vista, els Company no es trobaven entre els principals prestamistes de Gandia pels anys 1836-1840, cosa no del tot estranya, ja que aquests no solien ser grans hòmens de negocis o grans propietaris. Cf. CALATAYUD-MILLÁN-ROMEO: 2002, pàg. 390.

Arbre dels descendents de Vicent Company, realitzat per Jesús Alonso, amb l'ajut de Vicent Garcia Morant. Els personatges biografiats es poden localitzar en la quarta, cinquena i sisena generació.

Bibliografia

- ALONSO I LÓPEZ, J. E. «Guerra i ciutat. La invasió napoleònica i el final del poder senyorial». *Revista de la Safor: anuari del CEIC Alfons el Vell*, núm. 1 (2009), pàg. 21-46.
- ALONSO I LÓPEZ, J. E. *Gandia al segle XIX: de la desintegració del ducat a la construcció de la ciutat contemporània. El poder local*. Treball per al CEIC Alfons el Vell. 1992. Inèdit.
- BOIRA MAIQUES, J. V *Valencia. La ciudad*. València: Tirant lo Blanc, 2011.
- BURDIEL, I. «Análisis prosopográfico y revolución liberal. Los parlamentarios valencianos (1834-1854)». *Las élites en Italia y en España (1850-1922)*, Rafael Zurita i Renato Camurri (ed.). València: Universitat de València, 2008.
- CÁRCEL ORTÍ, V. *Historia de la Iglesia en Valencia*. València: Arzobispado de Valencia, 1986. 2 vol.
- DIEGO, E. de; SÁNCHEZ ARCILLA, J. (directors). *Diccionario de la Guerra de la Independencia 1808-1814*. San Sebastián de los Reyes: Actas Editorial, 2011.
- CADENAS Y VICENT, V. de. *Extracto de los expedientes de la Orden de Carlos III: 1771-1847*. Madrid: Instituto Salazar y Castro, CSIC, 1979-1988. 4 vol. <http://books.google.es/>.
- CALATAYUD, S.; MILLAN, J. i ROMEO, M.C. «El crèdit en el llinar de la societat burgesa: una aproximació al préstec agrari al regadiu valencià. 1820-1840». Dins *Control Social i quotidianitat*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 2002, pàg. 375-398.
- Diccionario biográfico de parlamentarios españoles* [recurs electrònic] / Director Ejecutivo Mikel Urquijo Goitia. Madrid: Congrés dels Diputats, Servei de Publicacions, 2010.
- Diccionario biográfico de políticos valencianos. 1810-2005* / Javier Paniagua y José Antonio Piqueras (dir.). València: Institució Alfons el Magnànim, 2003.
- FRANCH, V. *Crecimiento comercial y enriquecimiento burgués en la Valencia del siglo XVIII*. València: Institució Alfons el Magnànim, 1986.
- FRANCH, V. «Negocios y clientelismo político. Los mecanismos de movilidad social de la burguesía valenciana del siglo XVIII». Dins Molina Puche, Sebastián; Irigoyen López, Antonio (ed.). *Territorios distantes, comportamientos similares: familias, redes y reproducción social en la Monarquía*. Múrcia: Universitat de Múrcia, 2009, pàg. 113-152
- GIMÉNEZ LÓPEZ, E «Dos décadas de estudios sobre el comercio valenciano en la edad moderna». *Revista de Historia*

Moderna. Anales de la Universidad de Alicante. Núm. 6-7 (1986-1987), pàg. 193-206.

- HERRERO ALONSO, A. «Calle Arzobispo Company». *Las Provincias. La Safor* (4-01-2009). <http://www.lasprovincias.es/valencia/20090104/safor/calle-arzobispo-company-20090104.html> [Consulta: 29 de juny de 2013]
- Historia de la Diputación de Valencia / direcció de Manuel CHUST.* València: Diputació de València, 1995.
- LLUCH, E.; ARGEMÍ I D'ABADAL, Ll. *Agro-nomía y fisiocracia en España (1750-1820)*. València: Institució Alfons el Magnànim, 1985.
- MATILLA TASCÓN, A. *Índice de expedientes de funcionarios públicos. Viudedad y orfandad. 1763-1872*. Madrid: Hidalguía, 1962. 2 vol.
- MARTÍ SANZ, A. *Apuntes históricos del ex-convento de san Roque de Gandía*. Gandia: Imprenta Viuda de Pío Lloret, 1932.
- MILLÁN I GARCIA-VARELA, J. «Autoritat, opinió i mobilització a l'Oriola del Trienni. Una aproximació als significats del liberalisme». *Pasado y Memoria. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 10 (2011), pàg. 219-241.
- MOLAS RIBALTA, P. «València i la Junta de Comerç». *Estudis d'Història Moderna*, núm. 3 (1975), pàg. 55-111. <http://centros.uv.es/web/departamentos/D235/data/informacion/E127/PDF173.pdf> [Consulta: 29 de juny de 2013].
- MORANT DEUSA, I. *Desarrollo y crisis del régimen señorial en el País Valenciano: los dominios del Ducado de Gandía (1700-1837)*. València: Facultat de Geografia i Història, 1981. Tesi doctoral.
- MORANT DEUSA, I. *El declive del señorío*. València: Institución Alfonso el Magnánimo, 1984.
- SANZ Y FORÉS, P. *Historia del Colegio y Universidad de Gandía*. Gandia: 1889. Reeditat el 1970.
- SAVALL I TODO, V.; MARTÍ PELLICER, B. i ALONSO LÓPEZ, J. E. *Vespres de revolució a Gandia (1789-1808)*. Simat de la Valldigna: La Xara Edicions, 2007.
- Semblanzas de los 340 diputados a cortes que han figurado en la legislatura de 1849-1850*. Madrid: Imprenta de Gabriel Gil, 1850.
- «Sub lapide in spe resurrectionis quiescit... D. Fr. Joachinus Company et Soler... virtutum admiranda reliquit exempla, greci vero universo ingents sui desiderium et amorem.» sl; sn; sa. <http://hdl.handle.net/10171/28880> [Consulta: 20 de juny de 2013].
- TARRAZONA BUENO, C. *La utopía de un liberalismo postrevolucionario. El conservadurismo conciliador valenciano, 1843-1854*. València: Universitat de València, 2002. Pròleg de Jesús Millán.

VÀZQUEZ BLANCO, A.; ALONSO LÓPEZ, J. E.; VINSON PALMER, G.. *Un passeig per la ciutat perduda. Gandia vers 1850*. <http://www.valldevernissa.org/historiaillibres/inici.htm> [Consulta: 29 de juny de 2013].

Webs

Avantpassats de Luis Antonio Ortiz de Pinedo Angulo. <http://ortizdepinedo.com/f6422.htm>

Arxidiòcesi de Valencia. Episcopologi. Arturo Llin Cháfer. <http://www.archivalencia.org/>

Ateneu de Madrid. http://www.ateneodemadrid.com/biblioteca_digital/folletos/Socios-1849.txt

Blasonari: genealogia i heràldica. <http://www.blasonari.net/apellidos/company.htm>

Centre de Ciències Humanes i Socials. http://humanidades.cchs.csic.es/ih/paginas/jrug/diccionario/gabinetes/m1_fernando7.htm

Congrés dels Diputats. <http://www.congreso.es/portal/>

Directori Franciscà. Enciclopèdia franciscana. <http://www.franciscanos.org/enciclopedia/joaquincompany.htm> [Consulta: 10 de juliol de 2013]

Lafora: fòrum d'història. <http://antepasadoslafora.blogspot.com.es/2010/11/capitulo-II-calatayud.html>

Tribunal de Comptes. <http://www.tcu.es/Modules/ModuleEdition/ViewAnnoun->

[cement.aspx?ItemID=924&mid=301&TabId=75](http://www.tcu.es/Modules/ModuleEdition/ViewAnnouncement.aspx?ItemID=924&mid=301&TabId=75)

Fonts

Arxiu Històric de Gandia

Secció històrica

Libro de recibimiento de nobles de la ciudad de Gandía, formado de orden del Real Acuerdo de Valencia en el año 1795. AB-1718.

Padrón de haciendas de la ciudad de Gandía formado en el año 1820. AB-521

Libro de utilidades de los vecinos de Gandía formado en el año 1791 para el reparto del Equivalente: corresponde al libro padrón de haciendas en el propio año. AB-517.

Padrons de població (1770-1857). AB-1720-AB-1726.

Censo general de la población. 1857. AB-1726/2

Fons personals

Treballs genealògics sobre diverses famílies. DK-9/11

Fons Joaquim Company i Soler

Col·lació d'ordes. 1754. DK-15/7

Presbiterat. 1754. DK-15/8

Nomenament com a lector d'arts del convent d'Oliva. 1756. DK-15/9

Nomenament com a lector de teologia en la primera càtedra de tèrcia del convent de Jesús de València. 1759. DK-15/10

Nomenament com a lector de teologia moral del convent de Sant Dídac d'Alfara. DK-15/11

Permís per a confessar religioses franciscanes. 1763. DK-15/12

Trasllat al convent de Sant Francesc de València com a lector de teologia escolàstica. 1764. DK-15/13

Llicència per llegir un llibre prohibit. 1765. DK-15/14

Permís per confessar religioses franciscanes. 1766. DK-15/15

Permís per confessar en els casos reservats de l'orde i facultat d'habilitat incestuosos. 1768. DK-15/16

Jubilació com a professor. 1772. DK-15/17

Gràcies espirituals concedides per la província de Mallorca. 1772. DK-15/18

Certificat d'admissió a sufragis. 1779. DK-15/19

Certificat d'admissió a sufragis de Catalunya. 1781. DK-15/20

Llicència per a la possessió i lectura de llibres prohibits. 1782. DK-15/21

Nomenament com a visitador de la província d'Aragó. 1783. DK-15/22

Certificat a favor de Joaquim Company. 1783. DK-15/23

Llicència per a llegir llibres prohibits. 1783. DK-15/24

Consagració episcopal a la Reial Basílica de sant Francesc el Gran de Madrid. 1798. DK-15/25

Transcripció de les butlles apostòliques de l'arquebisbat de València expedides a favor de Joaquim Company, escollit per a aquesta mitra. 1800. DK-15/26

Cèdula del rei Carles IV per a la possessió dels pobles de l'arquebisbat de València. 1800. DK-15/27

Facultat per disminuir les misses perpèctues. 1801. DK-15/28

Indulgències per a malalts *in articulo mortis*. 1801. DK-15/29

Facultat d'acurtar el sermó de les misses. 1801. DK-15/30

Facultat per a beneir creus i medalles, amb indulgències. 1804. DK-15/31

Butlla de croada intimada pel rei Carles IV. 1804. DK-15/32

Ampliació del privilegi d'oratori privat per al matrimoni de Joaquim Company i Rita Abargues, veïns de Gandia. 1811. DK-15/33

Arxiu Històric Nacional

Estat. Carlos III, exp. 1389. «José Company y Pérez Soler. Caballero Pensionista. Gandia, A. 1811».

Ministeri d'Hisenda. Expedient de llicència de casament, 512/2444.

Ministeri d'Hisenda. Expedient de classes passives, 5040/40.

Secció Noblesa (Toledo)

«Carta de Fray Joaquín Company a la Condesa de Benavente, de enhorabuena por ascensos del duque». 1789-01-20. Osuna. CT-220/28.

«Dos minutas de cartas dirigidas por la Condesa de Benavente a Fray Joaquín Compañy recomendándole a Fray Juan Morales para que le diesen la postulación de la causa de la Beata María Jesús de Agreda». Osuna, CT 319-/13.

«Carta de Francisco Tomás de los Cobos al Duque de Osuna, Francisco de Borja

Téllez-Girón, participándole su matrimonio con Isabel Company, sobrina del Arzobispo de Valencia». 1803-07-13. Osuna, CT 222/77.

Arxiu de la Seu Col·legiata de Gandia

Quinque libri (segles XVIII-XIX)